

Klassikko

TÄTÄ EI JOHN WAYNE KOKENUT

Yhdysvallat 1969: Easy Rider, The Velvet Underground, Teurastamo Viisi, Rip Off Press...

Eversti Nick Fury oli imperialisti, josta Jim Steranko jalosti kuumeista pop-taidetta

Veli-Matti Huhta

Yhdysvallat 1963: Kleopatran ja Hitchcockin Lintujen vuosi. The Freewheelin' Bob Dylan ilmestyy, Sinatra ja Count Basie kohtaavat, Rex Stout julkaisee Löytölapsen. Sarjakuvassa on alkanut Marvel-yhtiön supersankareiden "hopea-aika": Ryhmä-X, Kostajat (Avengers) ja itse Hämähäkkimies aloittavat seikkailunsa.

Marvelin (silloiselta nimeltään Timely Comics) huippusuositu sankari 1940-luvulla oli Kapteeni Amerikka, joka taisteli natsuja vastaan sekä sota- että kotirintamalla - taisteli jo ennen kuin USA liittyi sotaan mukaan.

Ihmenelosten seikkailut alkoivat 1961, kun kaksi legenda, käsikirjoittaja Stan

Lee ja piirtäjä Jack Kirby, yhdistivät voimansa. Uutta oli se, että supersankareiden luonteenkuvaukseen ilmestyi realismia ja vivahteikkua. Marvelin sankareihin verrattuna Teräsmies alkoi vaikuttaa teräspökelöltä. Hahmoilla oli omat tragediansa ja neuroosinsa, jotka yleensä kiteytyivät kaksoisidentiteetin varjelemisessa.

Kun 1960-luvun lopulla amerikkalaisilta college-opiskelijoilta kysyttiin suosikihahmoja, neljän kärki oli: Hulk, Hämähäkkimies, Bob Dylan ja Che Guevara. Näistä kaksi on kuvitteellisia hahmoja, mutta ei ole ihan selvää mitkä kaksi.

Supermiesten ja -naisten lomaan Lee ja Kirby loivat näennäisesti arkisemman sankarin, kersantti Nicholas Joseph "Nick" Fury. Hän johti toisessa maailmansodassa taistelevaa Yhdysvaltojen armeijan eliittiyksikköä (Howling Commandos). Saaga alkoi toukokuussa 1963, ja pian Nick Fury alkoi entistä enemmän sekoit-

tua supersankareiden joukkoon.

Atlantin toisella puolella lähti liikkeelle niin ikään ennennäkemätön satu. Englantilaiset supersankarit eivät ottaneet tulta ennen Marvelin Kapteeni Britanniaa. Jo 1962 britit saivat kuitenkin oman sankarinsa, James Bondin, elokuvassa Tohtori Ei.

Vuosi 2008 on kaksinkertainen juhluvuosi: Ian Flemingin syntymästä on 100 vuotta, supersankareiden (Teräsmies) syntymästä 70 vuotta. Siksi tämä kirjoitus.

Vauhdin, vaaran ja eleganssin vaatimus

Timely Comicsin palvelukseen jo teinikäisenä tullut Stan Lee (Stanley Martin Lieber) pääsi menestyksen myötä Marvelin "päätoimittajaksi". Jack Kirby (Jacob Kurtzberg) puolestaan kasvoi yh-

deksi kaikkien aikojen taidokkaimmista supersankaripiirtäjistä, joka saavutti mainetta erityisesti hirviöhahmoillaan. Kersantti Fury jatkoi miehineen taistelua Akselivaltoja vastaan aina vuoteen 1974 asti. Ainakin kerran apuna oli myös itse Kapteeni Amerikka.

Maailman vallannut salainen agentti -muoti usutti kuitenkin kokeilemaan rinnalla jotakin uutta. James Bond -elokuvat vaikuttivat voimakkaasti aikansa populaarikulttuuriin. Televisiosarjoista muistetaan Minä vakooja, Salainen agentti 86 (Maxwell Smart) ja niin edelleen - mukaelmia ja parodioita. Sarjakuvissa salaisia agenteja oli pyörinyt ainakin 1930-luvulta alkaen, jolloin Alex Raymond ja Dash Hammet tekivät Salainen agentti X9 -sarjaa. Bondin myötä kasvoi kuitenkin vaatimus vauhdista, vaarasta ja eleganssista.

Elokuussa 1965 Lee ja Kirby aloittivat sarjan Nick Furysta, joka oli ylennyt everstiksi ja saanut komentoonsa S.H.I.E.L.D. (Supreme Headquarters International Espionage Law-enforcement Division) -organisaation. Yhdysvaltojen hallituksen salainen järjestö taisteli verisesti HYDRA -nimistä rikollisliigaa vastaan, jonka tarkoitus oli valloittaa maailma (miksi, sitä ei koskaan selitetty). Ei ole vaikea arvata, kumpi puoli taistelun voitti.

Vaikka eversti Furylla ei ole super-voimia, hänellä on kuitenkin käytössään huipputeknisiä laitteita parhaimpaan Bond-tyyliin ja ylikin - esimerkiksi äänettömän ilmahyökkäyksen mahdollistavat rakettilaajat tai komentokeskuksena toimiva avaruusasema. Tai 60 sekunnin näkymättömyyspilleri. Fury itse on entinen raskaansarjan nyrkkeilijä, saavuttanut mustan vyön taekwondossa ja ruskean vyön jiujitsussa. Hän on räjähdysaine- ja kuljetusalusekspertti.

S.H.I.E.L.D:n kaikkien agenttien tulee käyttää erityisiä infrapuna- ja laserlinssejä, jotka mahdollistavat näkemisen pimeässä. Myöhemmin sarjassa selitettiin, että jo 40-luvulla Furyyn alettiin ruiskuttaa seerumia, joka hidastaa hänen vanhenemistaan. Fury on siis niin lähellä supermiestä kuin maapallolla syntyneelle on mahdollista.

Kun vielä otetaan huomioon se, että S.H.I.E.L.D:n agentit ovat lähes koomisen lojaaleja johtajalleen ja toisilleen, selviää, että tällaisen vastustajan kanssa nerokkainkin rikollisjärjestö on helisemässä. Eläköön Amerikka!

Alkuvaiheen eversti Fury oli kuitenkin melko tympä ilmestys: sikaria pureksiva, kiroileva sotaroupe, joka taistelee yläruumis paljaana ja maastohousut jalassa. Tässä hahmo on paitsi muistuma supersankarikirjallisuuden yhdestä juuresta, 1920-luvun kehonrakennuskulttuurista, myös jonkinlainen varhais-Rambo. Vauhdin ja vaaran lisäksi sarjaan saatiin eleganssia vasta kun puikkoihin astui uusi mies.

Sterankon jo liki legendaarinen sivu, puhdasta pop-taidetta.

Hip, op ja pop!

Jim (James) Steranko ja Stan Lee tapasivat noin vuonna 1965. Steranko oli pennsylvanialainen tinasepän poika, joka oli rahoittanut taideopintojaan toimimalla muun muassa sirkuksen tulennielijänä. Hän oli työskennellyt mainostoimistossa ja tarjonnut piirroshahmojaan eri yhtiöille. Steranko oli syntynyt Teräsmiehen vuonna 1938 eli oli parikymmentä vuotta Leetä ja Kirbyä nuorempi. Kulta-ajan supersankareiden osalta hän oli ehtinyt korkeintaan jälkimaininkeihin.

Lahjakkuudet vaistoava Lee kuitenkin palkkasi Sterankon töihin Nick Fury -sarjaan. Sillä hetkellä supersankarisarjakuva oli vetävä teollisuudenala. Vuodesta 1966 lähtien Steranko alkoi viimeistellä sarjan kuvitusta Kirbyn luonnosten pohjalta - Leellä ja Kirbyllä oli näinä vuosina monta

rautaa tulella. Steranko alkoi vähitellen piirtää myös Fury-lehtien (Strange Tales) kansia.

Lopulta Lee luovutti Sterankolle sarjan käsikirjoittamisvastuun. Tuohon aikaan oli harvinaista, että sama mies kirjoitti ja piirsi. Lee ja Steranko ajautuivat kuitenkin taiteelliseen välirikoon loppuvuodesta 1969. Steranko lähti Marvelilta ovet paukuen. Nick Furysta oli jo ehtinyt jalostua kuumeista poptaidetta.

Larry Hama on sanonut Jim Sterankon yhdistäneen Kirbyn dynaamisuu-teen modernin designen elementtejä. Usein mainittuja vaikutteita ovat myös surrealismi, op-taide, pop-taide ja Andy Warhol. Hippiliikkeen ja psykedelian huippukohta ajoittuu Sterankon Furyvuosiin ja joskus hänen piirroksensa muistuttavatkin sanfrancicolaista rock-julistetta.

Tammikuussa 1968 Steranko loi sarjakuvan tiettävästi ensimmäisen neljä sivua kattavan kuvan. Toimittajan kommentissaan Stan Lee sanoi sen olevan ”villein toimintänäkymä” koko sarjakuvan historiassa. Se saattaa pitää paikkansa: räjähdysisiä, säteitä, taistelevia trikoosuisia miehiä ja vähäpukeinen tyttö.

Vauhdikkuudessa onnistuttiin. Puotossaan Vapaudenpatsaasta Nick Fury toteaa, ettei John Wayne ikinä kokenut näin kovia: ”John Wayne never had it this tough!”.

Erotiikka saapui amerikkalaiseen sarjakuvaan Playboy Little Annie Fannien myötä, sitten tuli undergroundin hätkähdyttävä ja joskus sairaanoloineen seksuaalisuus. Valtavirran piirissä ei voitu mennä kovin pitkälle 60-luvun lopussa. Steranko loi kuitenkin oman versionsa Bond-tytöstä, kreivitär Valentina Allegro de Fountainen (!), ja piirsi tälle vetävännäköisen taisteluausun.

Sotakone

Steranko kuuluu raa’an sarjakuvabisneksen voittajiin: hänet on palkittu monikertaisesti ja hän on amerikkalaisen sarjakuvan kunnioitettuimpia taiteilijoita. Jätettyään sarjakuvan 1970-luvun vaihteessa Steranko on julkaissut Prevue-lehteä, historiikin amerikkalaisesta sarjakuvasta ja tehnyt kirjankansikuvituksia (erityisesti 1930-luvun Shadow-romaanien kansia). Elokuva-alalla hän on työskennellyt muun muassa Spielbergin Kadonneen aarteen metsästäjissä ja Coppolan Bram Stokerin Draculassa.

Mihin ei pystynyt HYDRA eivätkä galaksienväliset rikolliset, siihen pystyi aika ja markkinavoimat: Nick Fury kuihtui vähitellen kuusi- seitsemänkymmentäluvun taitteessa. 1980-luvun lopulta lähtien Marvel on ajoittain elvyttänyt everstään, mutta entiseen loistoon ei ole palattu. Val-

Nick Fury oleellisessa sivuosassa: Frank Millerin ja Bill Sienkiewiczin Elektra assassin.

misteilla on Kostajat-elokuva, jossa Samuel L. Jackson esittää Nick Furya. Kyseessä ei ole hahmon ensimmäinen elävöitys. Kuriositeettina mainittakoon tv-elokuva Nick Fury: Agent of Shield (1998), jossa David Hasselhoff esitti nimihenkilöä.

Supersankareiden nousu 60-luvulla ajoittuu samaan aikaan kuin USA:n syöky Vietnamin sotaan. Sosiaalinen vastuun-tunto ilmestyi genreen vasta kymmenisen vuotta myöhemmin. Sitä ennen sankarit

olivat kuitenkin melko yksipuolisen militaristisia; vihollinen oli parhaimmillaan ulkoavaruudessa, vaikka se oikeasti oli porttien sisäpuolella.

Carl Boggs ja Tom Pollard käsittelevät kirjassaan Hollywoodin sotakone amerikkalaista elokuvaa osana USA:n militaristista ulkopoliittikkaa. Sama sopii itsestään selvästi sarjakuvaankin; Marvelinkin sotakone kävi - tosin pienemmässä mittakaavassa.

Se ei kuitenkaan ole koko totuus. Kuusikymmenluvun loppuun mennessä Nick Fury oli tullut sellaiseen vaiheeseen, että taistelu erään arkkivihollisen, Yellow Clawin, kanssa paljastu u Tohtori Doom bavarialaisessa linnassaan masinoimaksi shakkiotteluksi... Nick Fury oli ”spaced out”, mutta niin oli aikakin.

Ennisin ja Braithwaiten vanha, katkeroitunut ja maansa pettämä Fury.

Jim Steranko & Co: Nick Fury, agent of ...S.H.I.E.L.D. Marvel Comics 2000.

Nick Fury oleellisessa sivuosassa: Frank Miller - Bill Sienkiewicz: Elektra assassin. Epic Comics 1986.

Garth Ennis - Dougie Braithwaite: The Punisher MAX: Mother Russia. Marvel Comics 2005.

Garth Ennis - Goran Parlov: The Punisher MAX: Valley Forge, Valley Forge. Marvel Comics 2008